

Önce şunu belirtmeliyim ki borçlandırma bir ekonomik silah olarak kullanılabilir. Bu takdirde Emperyalizm'in, sömürmek istediği ülkelere karşı kullandığı serbest ticaret, özelleştirme, yabancı sermaye, toprak sattırma, ... gibi ekonomik silahlardan biri olarak karşımıza çıkar. Neden? Çünkü küresel bankalar; bu yoldan bir yandan faiz yoluyla finans kapitalini nemalandırır, bir yandan da borç verdiği ülkeden türlü ekonomik ve politik ödünler koparırlar (politik borçlar). Ayrıca borçlandırma yeni pazar açmak için kullanılır. Bu bir "sömürü mekanizması" olarak görülebilir ve bundan ülkedeki "bedhahlar" da nemalanır. Zaten onlar olmasa, "dış bedhah"lar bu mekanizmayı işletemez. Ne yazık ki Türkiye de bu sömürü tuzağına düşürülmüş bir ülkedir.

Dış borçlanmanın kaynaklar, fiyatlar, ödemeler dengesi, gelir dağılımı, ekonomik gelişme üzerinde etkileri vardır; bunlara borç yükü de eklenebilir. Yazımda Türkiye bakımından önemli gördüğüm bazı etkileri açıklamaya çalışacağım.

1) Genel olarak, dış borçlanma; gerçekleştiği sırada olumlu etkilere, geri ödenme sırasında ise olumsuz etkilere yol açar. Dış borç alındığında, ülkeye (Türkiye'ye) döviz girer veya mal ve hizmet olarak kaynak girişi olur. Ardından, şu etkiler görülebilir: İç tasarruf açığı azalır. Milli gelir artar. Büyüme hızı yükselir. Ne var ki dış borcun, bir de geri ödenme zamanı vardır, anapara taksitleri olarak, faiz olarak... Bu durumda ise, borçlanan ülkeden (Türkiye'den) borç veren ülkelere doğru kaynak çıkışı olacaktır. Bu sefer millî gelir ve büyüme olumsuz etkilenecek, "toplam kaynak çıkışı, büyüme oranından fazla ise, ülkede fakirleşme olacaktır. Borç stoku ne kadar fazla ise saydığım etkiler de o kadar şiddetli olacaktır. İster devlet, ister özel sektör borçlanmış olsun, fark etmeyecek, bu etkiler mutlaka kendini gösterecektir.

2) Dış borçlanma, bilindiği gibi, borçlanan ülkeden faiz şeklinde yıllarca sürebilecek kaynak çıkışına sebep olur. Türkiye de dış borçları için her yıl yabancı bankalara faiz ödemeleri yapar. Küresel finans kuruluşlarının Türkiye'ye açtıkları kredilere ödenen toplam faiz –yani yurt dışına döviz olarak kaynak aktarımı- hayli yüksektir: Son 10 yılda yaklaşık 364 milyar dolar anapara, 92 milyar dolar faiz ödemesi yapılmıştır! Faiz ödemelerinin 2002'de 6,4 milyar dolar olan yıllık tutarı, 2004'te 7 milyar dolara çıkmıştı; 2008 yılında ise 12 milyar dolarla en yüksek düzeye ulaşmıştı. 2010'da ve 2011 yılında 8,6 milyar dolara geriledi. Son yıllardaki gerilemeye rağmen, dış borçların hâlâ yüksek düzeyde olan bir yıllık faiz yükü bulunmaktadır.

Kaydedelim ki eğer alınan dış borçlar verimli yatırımlarda kullanılsaydı, yatırımlar ek gelir sağlasaydı, bu ödemeler bir kayıp olarak görülmezdi. Ancak durum böyle olmamış, borçlanmaların büyük kısmı tüketime, önceki borç geri ödemelerine gitmiş, iç krediye

dönüşmüştür.

3) Eğer dış borç stokunda kısa vadeli borçlar fazla ise, ülkenin hazır döviz bulundurması, yani döviz rezervi bulundurması gerekir. Çünkü kısa vadeli borçlar merkez bankasını her an geri ödeme zorunluluğu ile karşı karşıya bırakabilir. Eğer kısa vadeli borç kadar döviz rezervi yoksa, ülke önemli bir sıkıntı ile yüz yüze demektir.

Türkiye'nin kısa vadeli borç düzeyi yüksektir ve bunun onda dokuzu özel sektöre aittir. Merkez Bankamızın, sürekli "döviz rezervi tahkimatı" yapmasının bir sebebi budur. Bundan başka borçtan gelen döviz fazlası, rezervlere gittiği için de rezervler artabilir. Asaf Savaş Akat bir yazısında bu soruna şöyle dikkat çekmiş: "Başbakan Erdoğan... rezerv artışını hükümetin başarı göstergesi olarak sunuyor... Oysa, dış açık veren ekonomide rezerv artışı kadar dış borç artışı kaçınılmazdır. Bankadan borç alıp bir bölümünü mevduata yatırmaya benzer. Rezervdeki her artış dış borcun aynı miktarda yükselmesi ile mümkün olur... Resim çok nettir. Evet, döviz rezervi artıyor. Ama borç para ile artıyor." Yabancılar, yerleşikler, dövizlerinin bir kısmını mevduat olarak bankalara yatırıyorlar, bunların karşılığı Merkez Bankası'na yatırılıyor, rezerv artıyor. ¹

4) Yurt dışından borçlanma yoluyla sağlanan fonların bir kısmı, bankalarca TL'ye çevrilerek yüksek faizler karşılığında yurttaşlara kredi olarak dağıtılmaktadır, Bu da iç tüketimi pompalıyor ve bir tür "hormonlu büyüme süreci" yaratıyor. Gerçekten Türkiye'de AKP iktidarının başta gelen "hizmet"lerinden biri, tüketici kredileri ile kredi kartları kullanımında yarattığı büyük patlama olmuştur. Böylece ülke ekonomisinde "dış açığa" benzer, bir tür "açık" daha oluşmuştur ² : Tüketici açığı!... AKP iktidarında, dış borç yapısında meydana gelen değişmeyi bu açıdan da değerlendirmekte büyük fayda vardır.

5) Dış borçlanma, geri ödeme safhasına özgü olarak döviz ihtiyacı, yani döviz talebi doğurur. Bu etki de sektör ayırt etmez, kamu için de, özel sektör için de geçerlidir. Daha çok Türkiye gibi sanayileşmesi engellenmiş ülkelere özgü bir etkidir. Çünkü sanayileşmiş ülkeler –ABD ile AB'nin lokomotif ülkeleri- kendi paraları ile, Dolar veya Avro olarak borçlanırlar; bu yüzden iç ve dış borç ayrımı önem ifade etmez. Türkiye ise döviz cinsinden borçlanır ve döviz olarak da geri ödeme yapmak zorundadır, TL burada işlevsiz kalır. Dolayısıyla dövize, hatta Dolar veya Avro olarak daha fazla dövize ihtiyaç vardır. Dış borçlar yükseldikçe, Merkez Bankası daha yüksek döviz stoğu oluşturmak zorundadır. Bunun da ayrıca maliyeti var. ³ Demek ki dış borcu ve faizini geri ödemek için TL'yi ayrıca dövize çevirmek gerekir. Bu durum dövize olan talebi artırır. Buna bağlı olarak döviz kuru da yükselir. Kur artışı; özellikle kısa vadeli dış borç ödemelerinde yükü artırır. Türkiye'nin dış borçlarında kısa vadeli borçlar önemli bir yer tutmaktadır. Ekleyelim ki kur artışı ithalat yoluyla enflasyonu da tetikler. Bundan başka, dış borçlanma ile elde edilen gelirlerin, tüketim amaçlı kullanılması durumunda, enflasyonist etki meydana getireceğini de unutmamak gerekir.

6) Dış borçlanmanın önemli bir olumsuz etkisi de cari açık üzerinde görülür. Şöyle ki "tasarruf

oranının kalkınma açısından yetersiz olduğu” inancı, bir ülkeyi dış borçlanmaya itebilir (“inancı” diyorum, çünkü Batı iktisat teorileri böyle bir dayatma yapıyor ve inandırıyor buna AGÜ iktisatçıları!). Ödemeler bilançosunda baş gösteren bir dengesizlik de aynı davranışa sebep olabilir. Eğer bir ülkenin dış borcu fazla ise ve bu ülke aynı zamanda kalkınma çabası içinde ise, tasarruflar yetersiz ve harcamaların millî gelirin üzerinde olması halinde dış borçlanma artıyor demektir. Böyle bir süreç zamanla dış borç geri ödeme taksitleri ile faizlerin artmasına, ülkeden kaynak çıkışına sebep olacak, ardından cari açığın büyümesi sonucunu doğuracaktır.

Eğer dış borçlanmalar kısmen de olsa cari açığın finansmanı amacıyla yapılmışsa, dış açık ilerde çok daha tehlikeli boyutlara ulaşabilecektir. Oysa alınan dış krediler verimli yatırımlarda kullanılsaydı, bu yatırımlar sayesinde üretim artışı olacak, verimlilik artacak, ihracat artacak, belki ithalatta da azalma olacaktı. Dolayısıyla dış açık daha düşük boyutlarda gerçekleşecekti. Demek ki dış denge etkisi bakımından, yapılan borçlanmaların kullanım alanı belirleyici olmaktadır. Kullanım yeri üretim artırıcı olmalıdır, döviz yaratıcı olmalıdır. Eğer böyle ise, dış borçlar kendi kendini geri ödeyecek, ülkede önemli bir dış denge sorunu ortaya çıkmayacaktır.

Türkiye'nin son yıllara ait dış açıklarına baktığımız zaman, bu açıkların günümüzde geçmişte görülmemiş boyutlara ulaşmış olduğunu görüyoruz: 2002: 0.6; 2006: 32; 2011: 77; 2012: 49; 2013 (Mayıs): aylık bazda 7 milyarın üzerinde; on iki aylık bazda 57 milyar Dolar!... Bunda dış borç taksitleri ile faizlerinin, yapılan borçlanmaların verimsiz alanlarda kullanılmasının etkisi olduğu tahmin edilebilir. Şunu da vurgulamamız gerekir ki, dış krediyi -örneğin özel sektör- esas itibarıyla ara malı, hammadde ve tüketim malı ithalatı yapmak için alıyor. Eğer böyle dışa bağımlı bir sanayi yapısı oluşturulmasaydı, borçlar yeni yatırım yapmak için alınmış olsaydı, dış borç ödeme kapasitemiz daha geniş bir boyutta olur, cari açık sorunu çok daha hafif olarak karşımıza çıkardı.

7) Anlaşıyor ki dış borçlanma –ülke, kararlarında bağımsız olması durumunda- ekonomik gelişme üzerinde olumlu etki yapabilir. Yeter ki sağlanan finansman verimli yatırımlara dönüştürülmüş olsun. Aksi durumda ise ülke büyük ödeme sıkıntıları ile karşı karşıya kalacak, gelişme aksayacaktır. Kuşkusuz bugün alınan borçların gelecek yıllarda ödenecek olması, borç yükünün gelecek kuşaklara kaydırılması; gelecekteki kalkınmanın ve toplumsal refahın riske atılması sonucunu doğurmaktadır; bugün Türkiye’de olduğu gibi...

Dış borçların kullanım yeri son derecede önemlidir. Eğer alınan krediler verimli yatırımlarda kullanılmazsa ve bu davranış sürekli hale gelirse, yukarıda açıkladığım etkiler altında ülke büyük felaketlere uğrayacak, adeta iflasa sürüklenecektir.

Atatürk yıllar önce uyarılmış: “Her uygar devlet gibi Türkiye de dış borçlanma yapabilir. Ancak borçlanılan yabancı paralarını geri ödemeye mecbur değilmişiz gibi, gereksiz israf ve tüketimle borç yükümüzü artırarak malî bağımsızlığımız tehlikeye düşürülemez. Dış borçlanmaya ancak bir koşulla olumlu bakılabilir: Kesinlikle, ülkenin bayındırlığını, halkın gönencini sağlayacak, üretimi ve gelir kaynaklarımızı geliştirecek verimli borçlanma olması koşuluyla!...”

Bu da ancak bağımsız ekonomi politikalarıyla mümkün olabilir; bugünkü hükümetin politikalarıyla asla!...

1 Mustafa Sönmez, Cumhuriyet, 23.1.2013.

2 Bakınız: C. Dura, “Borçlanmanın Şeytan Üçgeni Tamamlandı”, <http://www.cihandura.com/ekonomi-yazilari/79-borclanmanin-eytan-uecgen-nasil-tamamlandi.html>

3 Esfender Korkmaz, “Dış Borçlarda Risk Var”, Yeniçağ, 6.9.2012.

[Prof. Dr. Cihan DURA](#) , [5 Eylül 2013](#)